

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 19. септембра 2024. године именована је Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације под називом „**Мотивациона уверења и укљученост родитеља у дечије образовање као предиктори школских постигнућа ученика**“, докторанткиње Наташе В. Духанај. Након прегледа докторске дисертације, подносимо следећи извештај.

Основне информације о кандидаткињи

Наташа Духанај је рођена 13.9.1976. године у Београду. Завршила је основну школу „Стеван Синђелић“ и XII београдску гимназију. Звање дипломирани педагог стекла је 2001. године након завршених студија педагогије на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Као педагог, почиње са радом у Техничкој школи „Петар Драпшин“, а 2002. године наставља са радом у Основној школи „Веселин Маслеша“ у Београду. Има 22 године радног искуства као школски педагог. Од 2018. године и даље, председник је Школског одбора школе. Члан је Педагошког друштва Србије.

Фебруара 2018. године уписала је докторске студије педагогије на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Испите је положила са просечном оценом 9.5. Предлог теме докторске дисертације под називом „Мотивациона уверења и укљученост родитеља у дечије образовање као предиктори школских постигнућа ученика“ (ментор проф. др Биљана Бодрошки Спариосу) одбранила је 22. новембра 2022. године.

Током професионалног рада сарађивала је са бројним институцијама на реализацији више пројеката и програма. У складу са тим, под покровитељством Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, 2017. године у оквиру пројекта „Предузетне школе“, завршава обуку за тренера и реализује обуке за наставнике основних школа на територији града Београда и АП Војводине. Током 2020. године ангажована је као један од координатора пробног међународног тестирања PIRLS 2021. У организацији Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а под покровитељством организације United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2021. године завршава обуку и стиче звање фасилитатора у оквиру програма родитељских вештина „Јака породица“.

Аутор је и реализатор два акредитована програма стручног усавршавања. За школску 2014/15. и 2015/16. годину, развила је програм под називом „Иновативно јачање компетенција наставника и стручних сарадника са циљем оснаживања предузетничких компетенција ученика“. За школску 2022/2023, 2023/2024. и 2024/2025. годину, креирала је и реализовала програм под називом „Успешна сарадња породице и школе путем родитељске укључености у дечије образовање“.

Редовно учествује саопштењима на Сусретима педагога, у организацији Одељења за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду и Педагошког друштва Србије. Учествовала је на два међународна научна скупа. На

међународном научном скупу са темом „Савремени приступи у професионалном развоју и раду васпитача и учитеља“, који је одржан 25. маја 2018. на Учитељском факултету Универзитета у Београду, учествовала је као коаутор рада под називом „Ставови родитеља о припремном предшколском програму“. На међународној научној конференцији под називом „Образовање у функцији модернизације друштва“, која је одржана 11. октобра 2019. године на Учитељском факултету Универзитета у Београду, учествовала је са саопштењем „Подршка родитељима у неким земљама Европске уније: искуства и тенденције“.

Кандидаткиња има објављене следеће радове у научним часописима и тематским зборницима:

Bodroški Spariosu, B. i Duhanaj, N. (2024). Roditeljska uključenost u dečije obrazovanje: koncept i modeli. *Inovacije u nastavi*, 37(1), 1-15 (M23).

Duhanaj, N. i Đurišić, M. (2024). Saradnja porodice i škole kao socijalni kapital. *Društvene i humanističke studije* (DHS), 1(25), 81-104 (M23).

Đurišić, M., Bunijevac M. i Duhanaj, N. (2023). Povezanost školske klime i roditeljske uključenosti u dečje obrazovanje: pregled istraživanja. *Društvene i humanističke studije* (DHS), 1 (22), 269–280 (M23).

Đurišić, M., Duhanaj, N. i Stevanović, A. (2023). Problemi u ponašanju dece predškolskog uzrasta. U: S. Vujkov (Ur). *Tematski zbornik radova sa međunarodne interdisciplinarne stručno-naučne konferencije „Horizonti“ 2023* (72-80). Subotica: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera (M33).

Đurišić, M. i Duhanaj, N. (2023). Uključenost roditelja u život i rad škole. *Istraživanja u pedagogiji*, 13(1), 79-87 (M51).

Đurišić, M. i Duhanaj, N. (2022). Mišljenje roditelja o saradnji sa školom tokom pandemije COVID 19. U: Ž. Krnjaja, M. Senić Ružić, Z. Milošević (Ur). *Obrazovanje u vreme krize i kako dalje* (145-150). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije (M63).

Đurišić, M., Duhanaj, N. i Stepanović, S. (2022). Primena Montesori programa u inkluzivnom obrazovanju. U: V. Ilić (Ur). *Pogled u budućnost: humanističke nauke i praksa* (120-121). Beograd: Visoka škola socijalnog rada (M34).

Duhanaj, N. (2021). Digitalna pismenost: samoprocena učenika završnog razreda osnovne škole. U: I. Jeremić, N. Nikolić, N. Koruga (Ur). *Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju* (161-167). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije (M63).

Duhanaj, N. i Vasiljević-Blagojević, M. (2020). Stav prema saradnji porodice i škole – perpektiva učesnika procesa. U: L. Radulović, V. Milin, B. Ljujić (Ur). *Participacija u obrazovanju – pedagoški (p)ogledi* (207-216). Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije (M63).

Vasiljević-Blagojević, M. i Duhanaj, N. (2020). Mišljenje učenika i nastavnika o odabranim aspektima kvaliteta nastave. U: L. Radulović, V. Milin, B. Ljujić (Ur). *Participacija u obrazovanju – pedagoški (p)ogledi* (139-147). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije (M63).

Duhanaj, N. (2019). Podrška roditeljima u nekim zemljama Evropske unije: iskustva i tendencije. U: J. Stanišić, M. Radulović (Ur). *Obrazovanje u funkciji modernizacije društva* (61) Beograd: Institut za pedagoška istraživanja (M34)

Vasiljević-Blagojević M. i Duhanaj, N. (2018). Stavovi roditelja o pripremnom predškolskom programu. *Nastava i učenje*, 2, 275-290, Beograd: Klet (M53).

Duhanaj, N. i Vasiljević-Blagojević, M. (2017). Aktivnosti slobodnog vremena učenika osnovne škole. U: M. Stančić, A. Tadić, T. Nikolić Maksić (Ur). *Vaspitanje danas* (161-167). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije (M63).

Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Наташе Духанај има укупно 215 страница, од чега 155 страница основног текста. Садржи насловну страну на српском и енглеском језику, страницу са информацијама о ментору и члановима Комисије, резиме на српском и енглеском језику, садржај, текст рада по поглављима, списак литературе и више прилога (примењени инструменти, биографија кандидата, изјава о ауторству, изјава о истовестности штампане и електронске верзије и изјава о коришћењу). Основни текст састоји се из Увода и пет делова: *Теоријски оквир истраживања* који је подељен у девет поглавља, *Методолошки оквир истраживања* који има такође девет поглавља, *Резултати истраживања* садрже четири поглавља, *Дискусија резултата истраживања* садржи четири поглавља и на крају *Закључна разматрања*. Списак коришћене литературе садржи 620 библиографских јединица.

Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације Наташе Духанај јесте емпиријска провера интегрисаног модела родитељске укључености у дечије образовање, који укључује мотивациона уверења родитеља и активности родитељске укључености у дечије образовање као предикторе и медијаторе школских постигнућа ученика.

Конструкција интегрисаног модела родитељске укључености инспирисана је теоријом преклапајућих сфера утицаја ауторке Џ. Епштајн (J. Epstein) која се базира на шест облика родитељске укључености и тзв. процесном моделу аутора Хувер-Демпси и Сендлера (Hoover-Dempsey & Sandler) који је фокусиран на мотивациона уверења родитеља, пре свега уверења о конструкцији родитељске улоге и процене сопствене самоефикасности у пружању помоћи детету у процесу школског учења.

Реферисањем на претходне концептуализације, родитељска укљученост у дечије образовање, као кључни појам истраживања, дефинисана је издвајањем шест компоненти: састанци у школи (групни и индивидуални), писане информације које родитељи добијају од школе у циљу подстицања активности успешног родитељства, подстицање учења детета, волонтирање родитеља у школи, учешће у доношењу одлука у школи и аспект сарадње са заједницом.

Мотивациона уверења родитеља дефинисана су двома компонентама. Прва се односи на конструкцију родитељске улоге. Садржи општији аспект уверења о

родитељској улози и специфичан аспект односа/валенце према школи. Друга компонента мотивационих уверења односи се на процену родитељске самоефикасности у пружању помоћи детету у учењу.

Школска постигнућа ученика дефинисана су општим школским успехом и проценом социјалне компетентности ученика у школи. У складу са концептуализацијама Мерела (Merrell, 2002) социјална компетентност ученика укључује три димензије – квалитет интерперсоналних односа ученика, (само)контрола понашања ученика и академске вештине ученика.

Циљ истраживања је утврђивање ефеката предикторске и медијаторске улоге родитељске укључености у дечије образовање, у контексту модела који укључује компоненте мотивационих уверења родитеља и школских постигнућа ученика. Операционализован је кроз четири истраживачка задатка. Првим задатком утврђује се повезаност мотивационих уверења родитеља са активностима родитељске укључености у дечије образовање. Другим задатком испитује се повезаност мотивационих уверења родитеља и активности родитељске укључености са школским постигнућима ученика. Трећи задатак тестира могућност предикције школских постигнућа ученика на основу мотивационих уверења и родитељске укључености у дечије образовање. На крају, четвртим задатком, проверава се могућност предикције ефекта медијаторске улоге родитељске укључености у дечије образовање.

Истраживачке хипотезе

На основу теоријских разматрања и резултата претходних истраживања формулисане су четири хипотезе:

- (1) Постоји повезаност између свих испитиваних компоненти мотивационих уверења родитеља са активностима родитељске укључености у дечије образовање.
- (2) Постоји повезаност мотивационих уверења родитеља, активности родитељске укључености у дечије образовање са индикаторима школских постигнућа ученика (општи школски успех и социјална компетентност).
- (3) Мотивациона уверења родитеља и укљученост родитеља у дечије образовање предвиђају школска постигнућа ученика (општи школски успех и социјална компетентност ученика).
- (4) Могућа је предикција ефекта медијаторске улоге родитељске укључености у дечије образовање у односу на повезаност мотивационих уверења родитеља и школских постигнућа ученика.

Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Наташе Духанај, поред *Увода* и *Закључних разматрања* садржи следеће делове. Први део под називом *Теоријски оквир истраживања* структуриран је у девет поглавља. Други део под називом *Методологија и емпиријски део истраживања* обухвата такође девет мањих целина. Трећи део под називом *Резултати истраживања* и четврти, под називом *Дискусија резултата истраживања*, садрже по четири поглавља.

У првом поглављу, под називом *Карактеристике, приступи и термилошке разлике у дефинисању односа породице и школе*, анализирају се концептуалне и термилошке разлике у дефинисању односа породице и школе. Друго поглавље рада *Родитељска укљученост у дечије образовање: настанак и развој концепта*, садржи приказ настанка и развоја концепта родитељске укључености у дечије образовање, с

фокусом на образовне политике англо-америчког дела света и тржишно оријентисаних образовних система, у којима је овај концепт настао и даље се развијао. С тим у вези, посебна пажња је посвећена великим националним истраживачким пројектима насталим за потребе информисања креатора образовних политика у овој области, као што су Колманов извештај у Сједињеним Америчким Државама и Пловденски извештај у Уједињеном Краљевству. Легислативне промене и реформе образовних политика у контексту развоја концепта родитељске укључености од краја седамдесетих година 20. века до данас, у земљама које су изворно развиле ову оријентацију, тематизују се у поглављу под називом *Родитељска укљученост у дечије образовање као кључни део образовне политике САД и УК*. Савремено схватање концепта, укључујући и нове изазове са којима се суочавају образовни системи развијених земаља, представљено је у четвртом поглављу под називом *Образовна парентократија и феномен образовања у сенци*. У петом поглављу рада *Интернационализација концепта (политике) родитељске укључености у дечије образовање*, приступа се разматрању друштвено-политичког контекста ширења образовне политике родитељске укључености, у контексту снажних глобализацијских утицаја. С тим у вези, анализира се улога интернационалних организација у ширењу политике родитељске укључености у дечије образовање, посебно Организације за економску сарадњу и развој (OECD) под чијим покровитељством се организује Међународни програм процене ученичких постигнућа (*Program for International Student assessment – PISA*), у оквиру којег се прати и ниво родитељске укључености у дечије образовање. У шестом поглављу *Однос породице и школе у легислативи из области образовања у Републици Србији* анализирани су законски документи, правилници и остала регулатива од значаја за проблем истраживања. С тим у вези, анализирани су делови Закона о основама система образовања и васпитања, Закона о основном образовању и васпитању, Правилник о стандардима компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја и Правилник о стандардима компетенција рада директора. У седмом поглављу под називом *Модел родитељске укључености у дечије образовање* представљени су кључни експланаторни модели у истраживањима родитељске укључености, у великој мери инспирисани еколошком теоријом Урија Бронфенбренера (*Uri Bronfenbrenner*). Реч је о моделу тзв. преклапајућих сфера утицаја ауторке Џојс Епштајн (*Joyce Epstein*) и процесном моделу родитељске укључености аутора Кетлин Хувер-Демпси (*Kathleen Hoover Demsey*) и Хауарда Сендлера (*Howard Sandler*). У осмом поглављу под називом *Интегрисани модел родитељске укључености у дечије образовање* разматра се аргументација за конструисање интегрисаног модела у истраживању родитељске укључености. Овај модел наглашава значај предиктора и исхода процеса родитељске укључености, обухватајући мотивациона уверења родитеља, активности родитељске укључености и различите индикаторе исхода у домену дечијих постигнућа. У деветом поглављу под називом *Истраживања о родитељској укључености у дечије образовање* указано је на сложеност области истраживања родитељске укључености. Она произлази из различитих концептуализација и операционализација концепта, различитих перспектива учесника процеса, као и специфичности примењених модела. Сумирани су резултати постојећих истраживања на основу прегледних студија и релевантних мета анализа.

У другом делу дисертације, под називом *Методологија и емпиријски део истраживања*, представљени су предмет, дефиниције основних појмова, циљ и задаци истраживања, кључне варијабле, хипотезе истраживања, узорак, методе и технике истраживања, организација и статистичка обрада података. У истраживању је коришћена техника анкетирања и скалирања. Примењена су три инструмента. За испитивање мотивационих уверења родитеља (на узорку 253 родитеља ученика VII и

VIII разреда основних школа) примењена је делимично адаптирана Скала процене конструкције улоге родитеља у дечијем образовању, чији су аутори Хувер-Демпси и Сендлер (*Parental Role Construction for Involvement in the Child's Education Scale A*). Она садржи три подскеле. Подскеле Уверења о активностима улоге (*Role Activity Beliefs*) и Валенца родитеља према школи (*Valence towards school*) процењују компоненту Конструкције улоге родитеља, а подскала Самоефикасност родитеља у пружању помоћи детету у постизању успеха у школи (*Parental efficacy for helping children succeed in school*) дефинише истоимену компоненту мотивационих уверења.

За испитивање облика родитељске укључености у дечије образовање примењен је упитник са елементима скале процене Родитељска укљученост у дечије образовање. Упитник представља адаптирану верзију инструмента заснованог на моделу преклапајућих сфера утицаја ауторке Џ. Епштајн (J. Epstein) који је примењен у компаративном истраживању у земљама Југоисточне Европе чији су резултати објављени у публикацији „Управљање школом и социјална инклузија – родитељска укљученост“ (Kovač-Cerović, Vizek-Vidović i Powell 2012).

За испитивање социјалне компетентности ученика у школи примењен је адаптирани Мерелов инструмент (Merrell, 2002), односно Скала социјалне компетентности ученика у школи (*Social Competence Scale – Scale A*) на узорку 15 одељенских старшина ученика чији су родитељи учествовали у истраживању.

У трећем делу дисертације под називом *Резултати истраживања* и четвртом под називом *Дискусија резултата истраживања*, представљени су и дискутовани резултати обављеног истраживања, у складу са постављеним задацима и истраживачким хипотезама. Дискусија резултата, у четвртом делу рада, заснована је на упоређивању са резултатима сродних истраживања и кад год је то било могуће у контексту отварања нових истраживачких питања и потенцијалног унапређења постојеће праксе родитељске укључености у дечије образовање. У петом делу сумирана су закључна разматрања.

С обзиром на то да је првим задатком испитивана повезаност мотивационих уверења родитеља са активностима родитељске укључености у дечије образовање и да је претпостављено да постоји повезаност између ових варијабли, на основу добијених резултата истраживања може се закључити да је прва хипотеза делимично потврђена. Установљено је да су уверења о активностима у оквиру родитељске улоге као компонента мотивационих уверења родитеља у позитивној корелацији са три облика родитељске укључености, а то су: родитељство, састанци у школи и родитељска подршка учењу детета. Валенца родитеља према школи, као део мотивационих уверења родитеља, у позитивној је корелацији само са два од шест испитиваних облика родитељске укључености – родитељством и волонтирањем родитеља у школи. Родитељска процена самоефикасности као друга карактеристика мотивационих уверења позитивно је повезана само са родитељским волонтирањем у школи, док је негативно повезана са два облика родитељске укључености – родитељском подршком дечијем учењу и састанцима у школи.

Другим задатком испитивана је повезаност мотивационих уверења родитеља и активности родитељске укључености са школским постигнућима ученика (општи школски успех и социјална компетентност ученика у школи). Претпостављено је да постоји повезаност између ових варијабли. Резултати истраживања показују да је претпоставка такође само делимично потврђена. Установљено је да је општи школски успех ученика у значајној позитивној корелацији са мотивационим уверењима родитеља, пре свега са валенцом родитеља према школи и проценом родитељске самоефикасности. Негативна корелација установљена је између општег школског успеха и активности посеђивања школских састанака. Дакле, родитељи чија деца имају

нижи школски успех чешће посећују састанке у школи, самоиницијативно или на позив наставника. Социјална компетентност ученика у школи, као друга компонента школских постигнућа ученика, у позитивној је корелацији са самоефикасношћу родитеља као аспектом мотивационих уверења и само са једним обликом родитељске укључености, а то је волонтирање родитеља у школи.

Трећи задатак тестира могућност предикције школских постигнућа ученика на основу мотивационих уверења и родитељске укључености у дечије образовање. Резултати истраживања делимично потврђују хипотезу да мотивациона уверења родитеља и укљученост родитеља у дечије образовање предвиђају школска постигнућа ученика. Процена родитељске самоефикасности као аспект мотивационих уверења значајно предвиђа обе компоненте школских постигнућа – општи школски успех и социјалну компетентност ученика у школи.

На крају, четвртим задатком, проверавана је могућност предикције ефекта медијаторске улоге родитељске укључености у дечије образовање. Претпостављени ефекат медијаторске улоге родитељске укључености у односу на мотивациона уверења родитеља и школска постигнућа ученика је, такође, само делимично потврђен. Добијени резултати у складу су са научним доказима који аргументују да је родитељска укљученост у дечије образовање често мотивисана активном конструкцијом родитељске улоге која промовише укљученост у дечије образовање, релативно снажним осећајем самоефикасности родитеља у пружању помоћи детету да постигне успех у школи и позитивном валенцом према школи.

Научни и практичан допринос истраживања

Истраживање у оквиру докторске дисертације Наташе Духанај остварује научни допринос у троструком смислу. Прво, применом интегрисаног модела родитељске укључености у дечије образовање, доприноси ширем и дубљем концептуалном разумевању самог предмета истраживања. Обједињавање предности структурног модела заснованог на теорији о преклапајућим сферама утицаја породице, школе и заједнице, који разрађује различите облике родитељске укључености у дечије образовање и компоненти тзв. процесног модела који се фокусира на улогу мотивационих уверења родитеља за њихову укљученост, пружа се могућност обухватнијег разумевања самог концепта. Узимајући у обзир сложеност мотивационих уверења родитеља кандидат је овим истраживањем остварио нове увиде о односу различитих облика родитељске укључености са мотивационим потенцијалима конструкције родитељске улоге (уверења о родитељској улози и однос родитеља према школи) и аспекта процене самоефикасности родитеља у пружању помоћи детету у школском учењу.

Друга врста научног доприноса ове дисертације може се сагледати у контексту емпиријске провере хипотезе о медијаторској и предиктивној улози родитељске укључености у односу на образовна постигнућа ученика, дефинисана не само општим школским успехом, већ и наставничком проценом њихове социјалне компетентности у школи. На тај начин исказана је потреба уважавања сложености у концептуализацији и операционализацији свих кључних варијабли истраживања у образовном контексту.

Трећи аспект научног значаја може се повезати са приступом бар делимичног укључивања перспективе наставника у спроведеном истраживању, а не само родитеља, што је уобичајено у релевантној литератури из области. То свакако доприноси, свеобухватнијем разумевању проблема улоге родитељске укључености у дечије образовање, посебно у контексту образовног система Србије.

Практичан значај овог истраживања може се сагледати у релевантним импликацијама у смислу развијања нових и свеобухватнијих програма подршке родитељима у процесу укључивања у образовање своје деце. С обзиром на то, да је подстицање веће укључености родитеља у образовање деце значајна агенда савремених образовних политика, могуће је претпоставити да ће резултати овог истраживања пружити део корисних информација доносиоцима одлука у овој области.

Закључак

На основу анализе докторске дисертације Наташе Духанај „Мотивациона уверења и укљученост родитеља у дечије образовање као предиктори школских постигнућа ученика“, Комисија закључује да рад у целини представља значајан допринос педагошкој науци. Заснован је на комплексној теоријској основи, софистицираном методолошком дизајну, прецизној анализи добијених резултата и инспиративним импликацијама за унапређивање педагошке праксе у овој области. На основу свега наведеног Комисија предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду и Већу научних области Универзитета у Београду да прихвате позитиван реферат о завршеној докторској дисертацији Наташе Духанај „Мотивациона уверења и укљученост родитеља у дечије образовање као предиктори школских постигнућа ученика“ и одобре њену јавну одбрану.

У Београду, 22. октобра 2024. године.

Чланови комисије:

Др Вера Спасеновић, редовни професор

Др Јелена Врањешевић, редовни професор

Др Мирјана Сенић Ружић, доцент

Др Наташа Лалић-Вучетић, научни сарадник